

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Zsolozsma.

Reménykedő szíved
Sohajtok az égbe,
Atyai kegyelmed
Gyermek hittal kérve :
Ne nézd, bűnös voltam,
Könyörülő Isten
Könyörülj én rajtam! . .

Szivemen félelem,
Lelkemen a bánat,
Mint két folyam árja
Meglépett, rám támadt . . .
Ne nézd, bűnös voltam,
Könyörülő Isten
Könyörülj én rajtam! . .

Mint szerető atya
Légy irgalmas hozzám,
Megtért gyermekednek
Végre megbocsátván.
Ne nézd, bűnös voltam,
Könyörülő Isten
Könyörülj én rajtam.

Szánd meg könyhullásom,
Én nagy busulásom,
Jóságod, irgalmad
Jeleit — hadd lássam!

Ne nézd, bűnös voltam,
Könyörülő Isten
Könyörülj én rajtam! . .

Végy fel kegyelmednek
Karjaira engem,
Nehogy a csüggedés
Örvényébe essem . . .
Ne nézd bűnös voltam,
Könyörülő Isten
Könyörülj én rajtam! . .

Bűnömből kitérve,
Hozzád térek Atyám! . .
Szent parancsolatid
Utaiban járván.
Ne nézd, bűnös voltam,
Könyörülő Isten
Könyörülj én rajtam! . .

Minden bizodalom
Benned vagyon Isten!
Ki rajtam segítsen,
Kivüled más nincsen . . .
Ne nézd, bűnös voltam,
Könyörülő Isten
Könyörülj én rajtam! . .

Rédiger Géza.

Kepe megváltás.

E kérdés élénk vita tárgya hivatalos aktákban, a napi beszédben, sőt a sajtóban is. Egyaránt óhajtják megoldását azok, kik a kepet élvezik, valamint azok, kik adják. Részünkről sajnáljuk e kérdés felvetését, mert egyfelől a vallásos érzés, s az egyház ügye iránt való melegség lanygulásának, másfelől annak a jeléül tartjuk, hogy kötelezettségeink elől menekülni akarunk. A kérdés azonban előttünk áll, még pedig égető alakban: az élvezők óhajtják a megváltást, mert a kepe mindenütt egyre apad, bevétele nehezebbé válik. Nagyon kedvetlenül tapasztalom magam is, hogy az egyházi hatóságok több esetben polgári hatósághoz kénytelenek folyamodni a kepe felhajtásáért, mert a kepet fizetők vontatva teljesítik tartozásukat. Kénytelenek vagyunk ezt némileg indokoltnak is tartani: a kis székely, valamint a jobbágy birtokok is a birtokosok természetes szaporodása következtében megoszlanak; egyre aprósodnak; kicsinységek mellett az állami, megyei és községi adók mindenféle neme nehezedik azokra. A kis birtokos egyházi személyes adóját — a kepet nehezen fizetheti. A kérdéssel tehát számolni kell.

A sajtóban felvetetett az az eszme, hogy a megváltás ügyét az állam intézze el. Szerencsétlen módozat lenne, mert ellenkezik a kepe természetével. Például és mintául az urbériség megváltását hozzák fel. Két különböző dolog: ez utóbbi s azzal a hűbéri viszony eltörlése politikai, országos kérdés s az 1848. évi törvényhozás ezért helyezte az ügyet a nemzet becsületének védpaizsa alá; s bár a nemzet mellőzésével megoldása igazságtalanul történt; éppen a nemzet szavának megtartásáért nekünk, a haza számtalan oly polgárainak, kiket az urbéri viszony távolról sem érdekelt, adónkkal készséggel részt kell vennünk a megváltás munkájában.

A kepe általánosabb kérdés, mint az urbéri viszony; nem igen van ember az országban, a kit nem illelne; aki valami uton és módon kepet — papbértne fizetne; de azért a kepet pap- vagy párbért még sem tartom országos, hanem személyes ügynek. Mindnyájunkat mint embereket, személyeket érdekel, személyes kötelezettségünk, mellyel azoknak egyenes szolgálataikért tartozunk, a kiknek fizetjük.

A vallás és hit minden embernek saját egyéni ügye; az egy meggyőződést vallók társulata — a hitfelekezetek — megannyi önálló szabad egyesületek, egyének, melyek az országos törvény korlátai közt magok függetlenül intézik ügyeiket; jogukban áll saját czéljokat, mun-

kakörüket és szükségüket megállítani; de kötelességök egyszersmind szükségük fedezéséről is gondoskodni. A papok, kántorok és tanítók a hitfelekezetek szükségéiért lévén, s ezek által állíttatva be, javadalmasokról a felekezetek joga és kötelessége gondoskodni.

Való, hogy hazánkban, kivált ennek Erdély részében a történelmi fejlődés nyomán a vallásfelekezetek szoros összeköttetésbe jöttek az állammal; állami életünk legutóbbi fejlődése ez összeköttetést sokban lazította ugyan, még is a felekezeteknek és államnak ma is vannak egymással szemben kötelezettségeik és igényeik, mely kötelezettségektől és igényektől azonban mindenik felszabadulni akar; szabadulnia is kell, mert csak így lehet eljutni arra az óhajtott állapotra, hogy az államban az egyes vallási testületek, az egyházak, szabadak, függetlenek és teljesen egyenlők legyenek.

A kepe fizetés az egyes hallgatók egyéni ügye; annak megváltása az egyes hiveket illeti első sorban, illetve az egyes hallgatókból alakult eklésiákat. A kepe váltás eszközlése tehát az illető egyházi főhatóság vezetése alatt az egyes eklésiák joga és kötelessége.

Mig azonban a végrehajtás módozatai felett való elmélkedésre térnénk; szükséges a dologra nézve tisztába jönnünk.

Először is nem tartom helyesnek, hogy a kepe megváltás oly módon s úgy hajtassék végre, hogy a kepe megváltást eszközlő egy vagy két nemzedék után következő tagjai az eklésiáknak teljesen mentve legyenek az eklésiák terhei hordozásában való részvételtől. A mely ügyszö jogaink vannak; az iránt kötelességeinknek, tartozásainknak is kell lenni; csak akkor gyakorolhatjuk jogainkat, ha kötelességeinknek eleget tettünk, ha kötelezettségeinket teljesítettük. Az eklésiák érdeke iránt való érdekelttség csak akkor lehet élénk és hathatós, ha az egyes hivekben az eklésia iránt való jognak és kötelességnek érzete élénk. Minél több kötelességet teljesítünk valamely ügy érdekébe, annál inkább szívünkhöz forrik az az ügy, ha hivatalunkat, éltünk foglalkozását, lelkiismeretesen teljesítjük, megszeretjük magát a hivatalt. Gyermekeink sem lennének talán oly kedvesek nekünk, ha felnevelésök nem járna gonddal és küzdelemmel.

Az együvé tartozás érzetének ápolása okáért a szellemi kapocs — a hitben és meggyőződésben való közösség — mellett szükséges az anyagi közösség is, annak a kötelességnek a teljesítése, hogy az eklésiák fenntartásának terheibe az egyes hivek részt vegyenek.

Másik megfontolandó, hogy ha valamely ügyben igaz az a közmondás: hogy nem egy nap alatt épül fel a város, kiváló igazság eklésiáinkat illetőleg az, hogy a kepe megváltás nem egyhamar, nem könnyen hajtható végre. Őszintén szólva szegény emberek vagyunk, az élet terhei jövedelmünk legnagyobb részét lefoglalják; legjobb akarattal is keveset tehetünk egyszerre, vagy rövid időn. Fövény szemekből kell építnünk. Kövendi meg bágyoni népes eklésiáink 15 vagy 20 évig küzdöttek, míg magok erején a kepeváltást végrehajtották, s még ma is mindeniket terheli a megváltás emberileg való biztosítása és a váltsági összegnek az idők igényei szerint való emelése.

Türelmetlenkedni nem szabad, munkálkodnunk kell, ha nem is a magunk, de gyermekeink vagy unokáink javára.

A teendőkről más alkalommal.

Kovácsi Antal.

Szántóka

— Néhai Gálfy Sándor hátrahagyott költeményeiből. —

Szántóka! te dalos, kedves kis madár!
Édes énekedtől cseng egész határ.
Nincs oly szép muzsika, nincs oly ékes dal,
Mely versenyezhetne szép nótáiddal.

Isten adta nekünk bűvös dalaid,
Hogy enyhítsd a szántó fátalmaid,
Hogy a rideg földszin, mely alig virul,
Éltet nyerjen dalod vig hangzásitul.

Mig mi munkálgatjuk földünk itt alatt,
Égig emelkedve mondogd el a dalt,
Nem kell semmi kepe, nem kell semmi bér,
Ingyen mondasz imát, mely az égig ér.

És a jó teremtő érti szép szavad,
Fátalalmunk majdan bőv áldást arat,
Vigan töltjük az őszt, a tél vigan vár
Áldjon meg az Isten kedves kis madár!

Nagy-solymosi Koncz János.

Született 1775. — Meghalt 1862.

Olyan ember volt, a kiről azt szokták mondani, hogy szép lelkű. Nem azért érdemli meg neve emlegetését, mert életrevaló eszével szegényből gazdag emberré lett, hanem azért, mert szerzeménye egy részét nemesen használta fel, mert jótékony életet élt.

Jótékony alapítványairól szólva, ma ötven ezer forintról beszélhetünk, a mi csakugyan szép összeg! Kezdetben — 1829-ben — adott volt az unitárius kollegiumok közül a kolozsvárinak 3 ezer, a tordainak 862, a sz.-kereszturinak 704, a toroczkoói iskolának 485 frtot, de ugy, hogy később kezdjék használni, mikor kamatjaikkal érezhetően lehet segíteni.

A ma — kerekszámba beszélve — ötven ezeret tevő alapból egy kis rész előregedett unitárius tanárok, vagy azok özvegyei és árvái segítésének teszi alapját, a többinek kamatjaiból mintegy 40 tanuló kap a kollegiumoknál minden hónapban 2 frt vagy 2 frt 50 kr. segítséget. Milyen jól fog egy szegény székely tanulón ez az ingyen való pénz!

Ezek szebben beszélnek a Koncz János lelkének nemességéről, mint minden cifra beszéd.

Ő maga nagyon szegényesen tanult. Apjának, a városfalvi szegény mesternek nem volt módja, mert még volt két fia és két leánya. Min-

dent megtettek gyermekeikéért gondos, jó feleségével együtt, de hát a kevés sokfelé csak nem futotta.

János fiok 1775-ben született. 13 éves korától fogva Toroczkón, Tordán és Kolozsváron iskolázott. Sohasem csüggedett szegény sorsa miatt: élelmét is megkereste és tanult is, még pedig jól. Szülőitől csak változót ha kapott. Mikor Toroczkóra vitték, egy rokona 5 ezüst forintot adott neki ajándékba. Ezt akkor bontotta ki belső zsebéből, a hová édes anyja bevarrta volt, mikor pár év mulva mint diák Tordán első tógáját csináltatta. Tudott tehát már gyermekkorában önmegtágadó lenni, a mi bizony sok embernél a bölcsességfoggal sem fejlődik ki.

A kolozsvári kollégiumot elvégezvén, ugyanott tanító s később szénior lett. Élményes esze hivatala mellett borkereskedésbe fogott, a mi nem kis hasznot hajtott. Ki ne tudta volna már ekkor megjövendőlni, hogy belőle, ha Isten élte, még gazdag ember lesz!?

Mikor a széniori hivatalt odahagyta, éppen 1800-ban, vagyona már ötezer megtakarított ezüst huszasból állott. Ezzel a pénzzel ment neki a világnak. Sokat hányta szegényt a sors mindenfelé, volt Bécsben is, Maros-Vásárhelyt ügyvédbojtároskodott, prokátori vizsgát tett. Itt már aztán az élet nyelét megfogni tudó Koncz mellékesen gabonával kezdett kereskedni.

Az ügyvédi pálya bizonyosan nem volt inyére, mert 1810 körül előbb az algyógyi s később a gyalakuti uradalmakban mint prefektus a gazdaság körül mutatta meg, hogy ő csakugyan ember a talpán. Ezalatt szerezte szép könyvtárát. Nem volt ő amolyan vagyonaló, a kinek csak az a lelke üdvessége, hanem olvasni és jó társaságokban résztvenni erősen szerette.

Hét-nyolcz év multán Csigmón egy nagy udvart sok szép birtokkal megvett s nemsokára a közel Szászvároson megszerezte a postamesterséget. Aztán azután ezen a két helyen, mint a maga gazdája élte egyszerűségben majdnem páratlan, igyekezetben, szorgalom és életrevalóságban pedig bámulatos életét. Mindenki szerette. Nem házasodott meg soha, mert mikor akart volna, lebeszéltek; mikor lehetett volna, el volt késve.

1848-ban az oláhok mindenéből kifosztották, a mit csak megcsiphettek. Aztán a magyar világban, mint vérbíró 3 gyujtogató oláhot felakasztatott volt, a miért később a német kormány bebörtönözte. Két sajnos évet kellett raboskodnia, mignem a császár kegyelme kiszabadítá.

Testben megtörte a fáradságos élet és a sok csapás, de lelke öregségében is a régi maradt. Szegény rokonait folyvást segítette. Hétfő fiut taníttatott közülök a saját költségén. Korán megtette szép alapítványait is.

Meghalt 1862-ben 87 éves korában. Sok szép birtokát rokonaira hagyta, de volt, a ki elpazarolta, a miért ő oly sokat fáradozott. Csak az iskolák voltak hálások iránta. A sz.-kereszturi nem rég ünneppel tisztelte meg emlékét, melyet a jók áldani fognak, míg csak hálás szív lesz a világon!

Péterfi Lajos.

Trombitás János szomorú historiája.

— Népszerű elbeszélés. —

Egy szomorú, de igaz történetet beszélek el!
Hallgassátok meg, aztán gondolkozzatok rajta . . .

Mező-Békés híres volt szelid, jámbor népéről. Talán éppen ezért is nevezték Békésnek . . .

Hanem egyszer csak megváltozott minden . . . !

A nép, mintha eszét vesztette volna, kivetkezett régi jó erkölceiből. Kezdett üres lenni az Isten háza és népes lenni a falu korcsmája. Eszem-iszom, dinom-dánom, fényűzés s a mi ezekkel karöltve szokott járnivaló: dologtalanság isten káromlás, rend felbomlás, inség, nyomor kezdett lábra kapni.

Tiszteletes Berényi uram, a jó öreg pap, hiába tartotta a legszebb prédikációkat, hiába beszélt Zsodoma, Gomora elvetemült népéről: nem volt a ki meghallgassa, -- vagy ha meghallgatták is, fel sem vették! „Azért fizetünk, hogy pap legyen!” szokta mondani Trombitás János uram, a falu trombitája, a kire jobban hallgatott a nép, mint a jó öreg Tiszteletes papra . . . Trombitás János a leggazdagabb ember volt Mező-Békésen.

Trombitásnak, szelid, jámbor szülői voltak! Ő is szelid, jó fiú volt apja szárnyai alatt; de hogy besorozták katonának s a huszár „murdurt” reá adták: mintha kicserélték volna. Elfelejtett minden jót, a mit szülőitől tanult s elsajátított minden rosszat, a mit a legelvetemültebb katonáktól hallott és látott . . .

Nem volt szent előtte a másé s úgy káromkodott, mint egy kozák. A rossz hír elhatott a szülőkhöz s azok szegényekben és bánatokban — bele is haltak. A fiut haza bocsátották, úgy se vették sok hasznát ott sem. Mikor haza jött, dus, gazdag örökség várt reá. Szomorkodott ugyan szülői halálán, s becsületére legyen mondva — két szép sírkövet is ál-

*) A Dávid F. Egylet múlt évi pályázatán 20 frankos arannyal jutalmazott pályamű

litott azok sirhalmai fölé, — hanem aztán ennyiből állott minden! Folytatta tovább előbbi korhel életét.

Szép sugár fiu volt. Hozzá hasonló egy sem volt a falu legényei közt. Ő reá nézett a falu ifjusága, ő róla beszéltek, őtet utánozták jobban, roszban egyaránt . . . És itt kezdődik a falu veszedelme! . . .

Trombitás János cifra uri ruhát csináltatott magának. Drága kék posztóból nadrágot, mellényt és melyre álló zsinoros rövid „Zrinyi kaputot“ szabatott. Csupán felsője, „szokmánya“ volt daróc posztóból, — de azt is városi szabóval „uri módra“ készíttette: kihajtott melle, gallérja és szélei gazdagon zöld posztóval beszegve. Még kámzsát is varratott reá s hátul összegombolója volt, mint a Tekintetes Tisztartó urénak a zomszéd községbe . . .

A legények bámulták, az asszony nép szerette, mert hát csinosan állott rajta minden darab. Aztán kezdték utánozni: előbb a gazdagabb, azután a szegényebb legények.

A harisnyát, mit a juhok ingyen szolgáltatnak, s szép leányok orsója pergetett fonallá a vidám téli estéken a „guzsalyasokban“ a „fonokákban“: megvetették, paraszt viseletnek kezdték tartani.

A ruhával kezdték elsajátítani Trombitás János tánczát, beszédét. Azt tartották a legügyesebb legénynek, a ki legjobban tudta utánozni őt.

Az öreg emberek előbb boszankodtak, morgolodtak, de utóljára ők is csak bele nyugodtak, mert hát: „halad a világ!“

Igy kezdett Mező-Békésen minden régi jó felbomlani!

Eddig a község állatai csordákba voltak beosztva s együttesen legeltették és nem volt senkinek semmi kára mezején. Trombitás megkezdte a külön legeltetést, természetesen azért, hogy a tilalmasban is étessen. Ha megfogták cselédjét, mi ritka esetben történt, mert félték tőle, kifizette. Szép barmai ingerül szolgáltak a falu legényeinek s példáját ők is követni kezdték s megkezdődött a határ prédálás . . . A régi rend felbomlásával a külön őrzés általános lett. A gyermekekre bizták a barmok őrizését s ez által elvonták azokat az iskolától, s a barmok mellett megtanították mezőt rabolni, Istent káromolni!

De hát nem az az én czélom, hogy Mező-Békés felfordult állapotát leírjam, hanem, hogy Trombitás János szomorú historiáját elbeszéljem.

Trombitás János miután kitombolta ifjuságát: megházasodott. A zomszéd faluból, Zombékról hozott egy kaczkias asszonyt, a ki érte elhagyta az urát . . . Mihelyt a délberátumot megkapta: hétországba szóló vendégeskedéssel feleségül vette.

Még csak ezután volt aranyos élete Trombitás Jánosnak! Mariskának nemcsak a neve volt angyal, hanem az arcza is. Festeni is alig lehetett volna szebbet! Az igaz, hogy a dolgot nem szerette, hanem an-

nál inkább szerette a cifraságot és a vendégeskedést. Éppen összeillettek Trombitás Jánossal: zsák a feltjét megtalálta . . .

Az idő repült, de repülni kezdett a vagyon is! Mert hát igaz a :

„A mihez nem tesznek, a miből csak vesznek,

Lenne bár tömege dáriusi kincsnek :

Kiapad az végre . . . s az arany kilincsnek

Fogytán jutsz rabjává a nyomor bilincsnek!!! . . .

De ezt az arany igazságot Trombitás János nem hitte. Ő sokszor dicsekedett, hogy anynyi a vagyona, hogy ha kalánnal enné is a pénz, még se fogyna el a míg ő él! . . . Hogy aztán mi lesz? arra neki semmi gondja! . . . — a ki hátul jó — tegye be az ajtót! . . .

Nó, az ajtó betevő meg is érkezett nem sokára egy egészséges fiu gyermek képibe. Volt öröm a háznál! Trombitás uram alig várta, hogy az asszony felgyógyuljon, — nagy fénnel, pompával megkereszteltette az új szülött polgárt. A kereszttségbe az anya kivánságára János nevet kapott. Ebben is ura kedvét kereste a jó asszony — pedig az irnok urat is Jánosnak hívták.

Az új szülött se térítette észére se az apát, se az anyát. Folyt tovább a dinom-dánom, mint annak előtte, sőt most még zajosabban, mert Trombitás János uram a falu birájának választatott. Egyik ur a másiknak adta a kilincset az új bíró házánál, ki hogy vendégeit annál illendőbbben elláthassa, felesége tanácsár a főző asszonyt fogadott a városból . . . Így folyt az élet évről évre a bíró uram házánál, — a sok dinom-dánom miatt nem ért reá, hogy rendet tartson a községben, annál kevésbé a saját házánál. Itt is, ott is felburjánzott minden rosz.

Jancsika is nevedezett, az ifju Trombitás, a bíró uram szeme fénye, büszkesége! Nagy öröme telt az apának abban, hogy az a 8 éves kölyök a legnagyobb pohár bort egyhuzamba ki tudja üríteni; meg hogy már úgy tud káromkodni, mint egy apsitos. Ezt a tudományát gyermekének sokszor is mutogattatta vendégei előtt, a kik megmosolyogták s derék gyermeknek nevezték. Így kapott még nagyobb vérszemet a gyermek a roszra. — Nagyobb bünt apa és anya nem tud elkövetni, mintha gyermekében a rosszat a helyett, hogy kiirtaná, még ápolja . . .

Trombitás bíró uram nem járatta iskolába, „mert hát a gyerek nem szereti a könyvet. Minek kinozni szegényt: úgy se lesz abból pap . . . Meg tud az élni a nélkül is. Tanuljon a kinek semmije sincs . . .“ Így beszélt az apa a gyermek örömére, a kinek minden rosz tettét saját apja szépitgette. Ha behajította a templom ablakát, vagy behasogatta játszós társai fejét s a bíró uramnál panaszt emeltek — az csak mosolyogta s azzal vigasztalta a panaszlókat: „gyermek dolog, számba se vegyék! . . . Vásott a kölök, mozog a vére! . . . Aztán a helyett, hogy fiát megdorgálta, megfenyítette volna embertelenségeiért, még megdicsérte: „Ember légy Jancsi, ne hadd magad csak azért is! . . .“ Aztán Jancsi nem is

hagyta magát — addig bakolódott, a mig egyszer ő is kapott a szemére egy olyan ütést, a melynek következtében egyik szemével megvakult . . .

Ez is szerencséjére vált: nem vették be katonának. Örvendett is rajta, mert már a husz évet betöltötte s a falu legszebb leányát szerette. A leányt András Iluskának hívták, de volt a leánynak egy más neve is, a mely ismertebb volt a valódi nevénel: Árva Iluska. Azért hívták Árva Iluskának, mert hát nem élt sem az apja, sem az anyja; egy nagynénje fogadta örökbe, ki ugyan szegény volt, de azért a szegény árvát jól nevelte és tisztességesen ruházta.

Jancsinak volt egy vetélytársa is: Sugár Pista, a ki szép is, jó is, becsületes is volt, de szegény volt, mint a templom egere . . .

A leány Sugár Pistát többre becsülte, mint Trombitás Jancsit, a bíró fiát, de hát végre is engedni kellett a nagynénje parancsolatjának, kinek az volt az akarata, hogy Iluska a bíró fia felesége legyen.

Hiába kérte Iluska nagynénjét: „Lelkem néném! ne erőszakoljon engem olyanhoz menni férjhez, a kit nem szeretek, a kivel boldog soha sem lehetek!” Mind hiába volt!

Iluskának végre is engedni kellett: és az ifju Trombitás Jancsi felesége lett. Szegény asszony, mennyi bubánat várt reá?! . . . Sehogy se tudott bele szokni új körébe. Ő munkához és takarékosághoz volt szokva s a Trombitásék házánál — fényűzést, prédát, dologtalanságot látott. Aztán anyósával se tudott sehogy össze férni. Bármit tett szegény Iluska, anyósa mindig hibát talált benne. Ha dolgozott — szemére vetették, hogy „hát cselédnek jöttél-e ide?” Ha nem dolgozott, hogy kedvükben járjon, akkor meg azért szidták, „hogy összedugott kézzel ül, mint egy hamupipóke! . . .” De leginkább fájt szívének, ha árvaságát és szegény voltát lobbantották szemére. Pedig ez minden nap megtörtént! . . . Hanem azért ő türt, szenvedett. Mikor a többiek esténként táncoltak, — ő félre vonult, font, sirt és imádkozott . . .

Férje nem sokat törődött vele.

Az Isten végre könyörült a szegény asszonyon! Anyósa, az ő kinzója, egy dáridó után beteg lett, halálos beteg. Iluska elfelejtette a sok bántalmakat, egész odaadással ápolta anyósát, de hiába volt önfeláldozása, hiába az orvosok minden erőlködése: id. Trombitás Jánosné, Angyal Mariska bíróné asszonyom egy reggelre virradólag örökre behunyta szemeit . . . Éppen jókor halt meg, mert a sok dinom-dánom miatt férje eladósodott s alig hogy eltemették, megperdült a dob a bíró uram háza előtt, s összes marhát és birtokainak nagy részét elkotyavetyézték . . . A sok vigasságnak, dologtalanságnak az lett a vége, hogy birtokaival együtt elvesztette hírét, nevét, becsületét; már a mi volt! . . . A bíróságról pedig még előbb letették. Meg volt alázva, meg volt szégyenítve az egész falu előtt. Mindenki kerülte házat! . . .

Fiával is összezándorodott. A fiu az apát, az apa meg a fiát hibáztatta a tönkre jutásért. Pedig mind a ketten hibások voltak, mert a gazdaság után nem néztek, hanem tivornyáztak.

Egy nap az öreg Trombitás csak ott hagyta fiát a faképnél s elterjedt a hír, hogy összeadta magát a sánta Jutkával, egy kétes erkölcsű asszonnyal. A két tehenét is, melyeket a kotyavetye elől úgy mentett meg, hogy komájához küldött: oda hajtotta Jutka aszszonyhoz, a kinek megígérte, hogy fia boszujára — feleségül veszi s mindenét a mije még van, reá iratja . . .

Mikor mindezeket az ifju Trombitás meg tudta, oly rettenetesszavakkal káromolta az apja magosságban lakozó fényes csillagát, hogy nehéz volt a földnek tartani. Aztán valami alattomos rosz elhatározás sugárzott ki szemeiből. A szegény Iluska észre is vette és váltig kérelt: „Az Istenért édes János vigyázzon! mert a harag rosz tanácsadó!“

De nem lehetett lelket verni belé.

A szegény asszonyt a sok munka, nélkülözés és szenvedés leverte lábairól. Mint a dérütött virág hervadozni kezdett.

Nagynénje sirva-ríva vitte a szegény asszonyt magához vissza. Most látta át, hogy a gazdagság nem lehet alapja a boldogságnak, megélhetőnek — becsület, munka és takarékoság nélkül . . . Mikor Iluskát nagy betegen szekérrre tették: a fél falu összecsendült a ház előtt. Kiből a káröröm, kiből a szájalom szava szólalt fel.

Trombitás Jancsi oly egykedvűleg nézte a mi körülötte történik, mintha semmi sem érdekelné. Pedig dehogy nem! mindenik szó szívéhez szólott s rettenetes bosszujá lángját még iszonyatosabban felgyújtotta. . . Háza pusztá lett. Leült a lóczára s két könyökére támasztva fejét, gondolkozott tovább . . . tovább, óra hosszáiig, míg egyszer a könnyei megeredtek s zokogni kezdett; aztán vad röhögés közt felugrott, felrugta a lóczát s rettenetes káromkodások közt fenyegetődzött az egek-re! . . . Éppen ekkor ért valaki a háza elejébe, nagy „pityókosan“ dölöngözve. — „Be menjek, ne menjek?“ — dünyögé magában a most érkezett „Hát miért ne mennék? . . hiszen ez az én házam! . . Hóhó Jancsi, lassan az agarakkal! — apádé minden . . . Azt csinálók a mit akarok! . . Ki parancsol nekem? . . Hadd menjen ez a ház is a többi után! . .

Eladjuk a gyeplőt, hámot,
Élünk egy kis jó világot! . .

Énekelte id. Trombitás János uram, mert hogy ő volt, mindenki rá ismerhetett a szaváról.

Betaszitotta az ajtót. — „Hát te haszontalan gézengúz mit csinálsz te itt ebbe a sötétbe. Tán prédikációt tanulsz a karácsoni ünnep-re. Nó jól teszed, csak csapj fel papnak mihamarább s költözz a templomba pereputtyostól, mert úgy is kivettetlek innen hallod-é, mert ez az én házam! Érted-e kölyök — ez az én házam! . .“

Ertem apám uram!“ szolt Jancsi oly hangon, mintha azt mondotta volna: „ütött végórád! . .“

„Jöjjön kigyelmed bennebb apám uram, ne lármazza fel a szomszédokat. Éppen jó, hogy ide jött — sok beszélni valam van.

— „Nekem pedig semmi sincs veled! . . . Punktum! . . .“ Jancsi szó nélkül meggyújtotta a lámpást s a lóczát a hoszszu asztalhoz téve, az almáriumból elő yett két üveg ó bort, melyet a Tiszteletes uram küldött azzal a piros szép sülttel együtt, melyet a Tiszteletes nagyasszonyom saját kezével süített a beteg számára . . .

— „Jöjjön ke bennebb apám uram s foglaljon helyet!“

— „Hüm! ugyan uri kosztón élsz! . . .“

— „Kegyelmedet vártam apám!“

— „Iát honnan tudtad, hogy én eljövök!“

— „Tudtam, hogy megesik a szive rajtam, mert senkim sincs.“ Ezalatt Jancsi az ablakon óvatosan kinézett s a zsalukátereket behuzta. „Senkit sem látok“ — mormogá fogai közt.

— Mit mivelsz, miért huzod be azokat a táblákat? . . .

— Csak azért apám, hogy senki se legyen tanunk, hogy csendesebben lehessünk.

— Te Jancsi! a szavad csupa méz, de az arczod olyan, mint az ördögé. Látom, hogy haragszol, de azért is helyet foglalok, hogy lásd meg, hogy az öreg Trombitás nem fél a fiától.

— Nő, még az lenne a legszebb, hogy féljen! . . . És így tovább! . Beszéltek hosszasan addig így, addig úgy, a míg János bünbánó arczczal rávette édes apját, hogy egyék és igyék.

Az öreg azt hitte, hogy fia megbánta eddigi magaviseletét és ki akar békülni vele. Az öreg is hajlandó volt a békességre, de gondolta magában — „rá tartok egy kissé, hogy annál inkább észére térjen a kölyök! . . .“

Az egyik üveg bort az öreg már elfogyasztotta. A fiu keveset ivott, úgy látszott, hogy az apjának kedvez, legalább az öreg így magyarázta: „Kedvembe akar járni a gyermek! . . . na, na! . . .“ dünyögte magában.

Mikor a második üvegre került a sor, Jancsi kétszer-háromszor kinézett az udvarra, s bejövet a pitvar ajtaját észrevétlen bezárta.

— Mit járkálsz annyit kis-bé, tán a hat ökrödet félted, hogy ellopják? Hehehe! . . .

— Igyunk apám!

— Nem bánom fiam! ilyen felséges italt úgy sem ittam, mióta a vagyonomat elkotyvayézték! Olyan vagyok most, mint a gazdátlan kutya: senkinek semmi gondja reám.

— Nem is érdemel ke egyebet vén bolond! . . .

Az öreg nagy szemet meresztett fiára. — Mit mondál te Jancsi? . . . mond csak még egyszer! . . .

— Hogy nem érdemel ke egyebet! mert mindenét elprédálta, másokkal megétette megittatta; egyetlen fiát nem taníttatta semmi jóra, csak ivásra, istenkáromlásra, henyélésre; most kiüzni akar még a házából is, hogy az utszéli koldusnál hitványabb legyek. A mi kevés javai megmaradtak, azt egy rossz asszonyra akarja iratni, hogy az utolsó szalmaszálat is kivegye a kezeimből . . .

— Veszszen meg a lelked hitvány kölyke! te hálátlan kutya! . . hát ezt érdemlem én tőled. Csak azért is kitagadlak mindenemből, anynyit se hagyok neked ni! . . S azzal felkapta az üres üveget, hogy a fiának a fejéhez vágja, de megbotlott s végig terült a padlón

A fia, mint egy bősziült tigris rávetette magát saját apjára . . . Az öreg izmos karjait térdeivel lenyomta és szokmánya széleit kezdte gyü-möcskölni kegyetlen vadsággal saját édes apja szájába. Az apa részeg volt, de azért istentelen fia még se bánt könnyen el vele.

— János! nem félsz az Istentől? Ne ölj meg édes fiam! . . Le-gyen tiéd a két tehenem, házam, földjeim, csak ne ölj meg!

János semmit sem szólt, csak küzdött, küzdött, míg apja szemei kidülledeztek . . . tagjai megmerevültek . . .

Meghalt! . . sóhajtott fel. Meghalt! de azért nem merte azt a tehetetlen hullát ott hagyni. Nézte . . nézte azt a rettenetes képet . . a kuszált hajszálakat . . a kim-reedt szemeket . . azt a melyre lecsüngő álkapsót . . azt az eltorzult arcot . . . melynek mindenik vo-nása azt kiáltotta lelkiismeretében: gyilkos! . . gyilkos! . . megölte-d apádat! . . Fejét szédülni érezte s eszméletlenül zuhant meggyilkolt apja mellé. —

Mikor föleszmélt — késő éjszaka volt. A vihar dühöngött, az eső nagy cseppekben zuhogott alá. Nem mert apjára nézni . . . Felugrott s az asztalon maradt bort vad elhatározással üritette ki egy cseppig, hogy erőt merítsen. Ha rá virradna? . . . Mit tevő legyen?!

Kioltotta a lámpát s a konyha ajtaját kinyitva apja holttestét fel-vette vállaira s a sötét éjszakában botorkált gyorsan, mint csak lehet-tett, míg a falu kutját elérte s oda bele hajította.

Másnap kora reggel, mikor a falu leányai a kutra mentek — volt nagy ijedelem és sikoltozás . . .

— Szentséges Isten! egy ember van a kutba! . .

— Hiszen az az öreg Trombitás! . .

— A biz a! . .

— Szegény öreg — belé ölte magát: . .

— Megunta az életét . . .

— Isten büntetése! Én előre tudtam, hogy a sok káromkodásnak ez lesz a vége . . .

— A fia is így fog járni . . .

Ily forma szavakat váltottak egymással a kutra menők, míg az ifju Trombitás nagy sírás-rívással meg nem érkezett.

Az öreg tátott szája, meredt szeme azt a véleményt keltette, hogy meg van fojtva. De a fojtogatásnak legkisebb nyoma se látszott.

Kiszállott a tisztathóság a kerületi orvossal s a halottat megvizs-gálva kiderült, hogy csakugyan az öreget valaki meggyilkolta és azután dobta a falu kutjába . . .

De ki ölhetette meg? . .

A gyanu a fiát terhelte, de nem volt semmi bizonyító ok, melylyel rá lehetett volna bizonyítani a gyilkosságot. A fiu mindent tagadott. Több hónapig volt bezárva, de semmire sem tudtak menni vele. Egy árva szót el nem árult. Egyszer a vallató bírónak egy gondolata támadt és Jancsit a börtönből maga elébe vezetteté.

— Ilalod-e te János! a mult éjjel azt álmodtam, hogy a szegény meggyilkolt apád hozzám jött s kért, hogy bocsássalak téged szabadon, mert ártatlan vagy mint a bárány — és hogy ezt a zöld posztos szokmányt adassam neked, mint örökségedet. Ismered-é ezt a szokmányt? . . Ez az apádé volt! . . A mint a véryomok mutatják — ezzel fojthatta meg valami kötni való gazember a szegény öregot.

E szavak után a szokmányt Jánosra adatta és kezeit hátra kötöztette, hogy ne tudhassa levetni. Jancsi a börtönbe napról-napra nyughatatlanabb lett. Rettenetes álmokat látott, mióta azt a zöld hajtókás szokmányt reá adták. Még ébren is apját látta a kimeredt szemekkel, tátott szájával . . szédult vonásaival . . ki mind csak azt nyögte: „János! nem félsz az Istentől? . . Ne öl meg édes fiam! . . Legyen tiéd a két tehenem, házam, földjeim, csak ne öl meg! . . “

Ezek a hangok, ezek a látományok, melyeket bármit csinált még is hallott és látott — olyauná tették Jánost, mintha sirből huzták volna ki . .

Egy éjjel rettenetesen orditozott és lánczra vert lábaival döngött a börtön ajtaján. Kinyitották a börtönt és János a bíróhoz vezettette magát, mert vallani akar.

— Uram! ha felkötnek se bánom . . . meg is érdemlem, mert én öltem, én fojtottam meg az édes apámat . . .

Elbeszélt mindent szóról-szóra úgy a hogy történt s bevallotta, hogy e vallomásra az apja zöld hajtókás szokmánya kényszerítette, melyet mióta reá adtak nem volt nyugodalma.

Az a gyilkos fiu elvette méltó büntetését: akasztófán végezte be mihaszna életét . . ott temették el az akasztófa alá, halotti tisztesség nélkül . . csak a hollók és varjak károgtak sirja felett . .

*

Hát a szegény árva Iluskából, meg Sugár Pistából mi lett! . .

Elmondom azt is egy-két szóba . . .

Mikor Iluska meghallotta, hogy az ő elvetemült ura megölte saját apját — még betegobb lett. — Felgyógyulásához semmi remény se volt. De a derék Sugár Pista ott virasztott minden éjszakát, a beteg ágya mellett. Nappal dolgozott, hogy legyen orvosságra való, éjjel pedig őrködött, oly hű gonddal, mint egy igazán szerető sziv képes . . .

Nagy sokára Iluska Pista örömeire gyógyulni kezdett. Nem annyira a doktor orvossága, mint Pista szeretetteljes szavai gyógyították meg a szegény asszonyt.

Ilus a Sugár Pista felesége lett. Boldogok voltak, mint csak két egymást szerető becsületes sziv boldog lehet . . . Ők vallásosak, mun-

kások és takarékosok voltak. Meg is áldotta az Isten: napról-napra előre haladtak, míg végre meg is gazdagodtak. A Trombitás-féle jószág roncsaléka is reájok maradt, de ők annak jövedelméhez soha se nyultak, hanem évről-évre tőkésítették minden krajczárt, míg egy szép tőke gyült össze; akkor oda adták az egyháznak hogy építsenek abból egy szép iskolát a falu közepén. Ugy lett.

Sugár Pistát sok jószágáért a falu mind inkább megszerette és megválasztotta birájának.

Most lett ám ismét rend Mező-Békés községében!

Az Isten háza ismét megnépesült. A tivornyák, káromkodások, háttár prédálások — megszüntek: béke, szeretet és jólét költözött Mező-Békés falai közé.

Atyafiak! kik ezt a szomorú történetet végig hallgattátok — tanuljátok meg belőle, hogy — őseitek egyszerű ruháját le ne vessétek bolti czifra rongyokért, mert a hol a fényűzés megkezdődik, oda a nyomor és inség beköltözik . . .

Tanuljátok meg, hogy a perczig tartó dinom-dánom: holtig tartó szánom-bánom . . .

Tiszteljétek a törvényt! . . A rendbontó embert magatok közt meg ne tőrjétek, annál kevésbé kövessétek, mert egy rossz ember egy egész falut elront . . .

Legyetek Istent féltő munkások, takarékosok, — mert Isten segedelme nélkül nincs előmenetel . . .

És mindenek felett: neveljétek gyermekeiteket a tudományban s az Ur beszédének intésében, hogy ideje korán megtanulják azt a szent parancsolatot: Tisztelj a te atyádat és anyádat, hogy hosszú életű légy e földön és jól légyen dolgod, melyet a te urad Istened ad tenéked.

Rédiger Géza.

Emlékeimből.

— Augustinovich Pál szül. 1763, megh 1837. okt. 6. —

Miket Lázár püspöktől fogva egyházi embereinkről jegyzeteim szerint rendre közölni szándékozom, bizony felette sok képezés kellene melléjük, de én nem ábrázatot, hanem tetteket s rövid jellemeket kívánok felmutatni. Augustinovich Pállal kezdem.

Augustinovich Pál Udvarhelymegyében Kis-Solymos községben született, az utolsó lengyel pap utóda, ki már a kis-solymosi unitárius eklklésiában, mint magyar pap folytatta hivatalát. Volt egy fiutestvére: Sámuel, a ki szerzemény és házasság által Solymos községben földbirtokos lett, s ennek egy fia Pál utód nélkül halt el. Egy leány testvére, szabédi pap Székely Mózes neje, kinek fia volt Székely Mózes kolozs-

vári tanár, egyházi főjegyző, ki a püspöki hivatalt, mint egyháztanácsi helyettes elnök, a nehéz időkbe több évek alatt vezette.

Atyámtól, ki a hétszázkilenczvenes években volt kolozsvári deák, hallottam: Augustinovich Pál és Körmöci János nagyon szegényes állapotban voltak, s ez az egyenlő sors között a legszorosabb testvéri barátságot oltotta rokonérzelmekbe, mely benső viszony halálokig tartott, a távollét alatt folytonos levelezésekben, a későbbi időben, személyes társalgás, s a legnemesebb részvét cselekvényeiben nyilvánult, minek én is szemmel látó tanuja voltam.

Mindkettő szükséggel küzdve, kitünő eredménnyel végezte tanulmányait, s együtt vezérelte sorsuk külföldre is; Körmöcit felsőbb egyetemre Jénába, Augustinovichot Bécsbe az udvari cancelláriára, hol ügyessége s bátor fellépése hamar feltalálta a pártfogást, s út nyílt cancellár Gr. Teleki Sámuel által ügyvédi pályára (Agens) és ezt olyszilárd eréllyel folytatta, hogy az uralkodó cs. k. ház és család is agensévé hivta meg s vette fel.

A kezdetet nehezítette a szegénység; de a gondviselés itt is segédkezeket mutatott fel, ugyanis a derék Körmöci, mint kezdetben mindjárt nagy tekintély, s az egyetemről hozott bölcselemi doctor (s pedig az időben ritka volt ez a ma napság oly dúsan tenyésző doctori czimzés), tehát a hiv barát befolyásos közbejárása folytán az unitárius statusban segélyző adakozást kezdeményezett. Jól emlékezem, hogy innepi alkalommal a bécsi agens számára adakozás hirdettetett minden ekklésiáinkban, s a gyűjtelék évenként küldetett Bécsbe.

Addig folyt e segélyezés, mig egyszer közhírré terjedt, hogy az erdélyi nagyobb birtokosok ügyeit kezelve, s az udvarnak és I. Ferencz császár ő felségének is belső bizalmas pártfogoltja lévén, vagyonilag meggazdagodott, kétségkívül mint takarékos és okos számító, mint a ki kéjt s pusztá gögös urhatnámságot nem vadászott. Ezen hírek, már püspök korában, Körmöcihez is eljutván, barátilag értesítette, mire Augustinovich Pál a barátság és háládatosság átérzett hangján, s értelmében irt köszönetet s nyilatkozatot: hogy a további adakozás és segélyezés beszüntessék, s határozott ígéretével biztosította a Statust, hogy a háládatosság szent adóját örök emlékül meghozandja. A mint irta, beváltotta, s nagyszerű alapításával végrendeletileg teljesítette is. E magasztos hagyomány magyar hazánkban, s egyházunkban sokkal ismeretebb, hogy sem részletesebb ismertetésre szükség volna.

Azért lássunk már néhány esetet, s jellemvonást polgári, politikai pályaterén is. Nem írok kronikás biographiát, mert idők s napok száma, nézetem szerint, nem sokat ad a jellem becsértékéhez. Az időben alkotmányos joggyakorlat volt a hivatali állomások betöltésénél az Erdélyben bévett négy törvényes felekezetekre tekintettel lenni, s ebben az unitáriusok osztálytestvérek voltak a többi hitfelekezetűekkel. A Maros-Vásárhelyt székelő királyi táblához három magyar felekezetből voltak bírák és ítélőmesterek; s az unitárius állomásra a harminczas években uralkodó fejedelem Augustinovich Pált, mint ismert képes hazafit nevezte ki. A királyi tábla a kinevezést visszatetszéssel vette, különösen a Sala család, melynek egy tagja biztosan számított ez állomásra, zokon vette az állított mellőzést, kicsinlette a személyt, kétségelte képességét, s feszült viszonyba helyezkedett, melyben halálíg megmaradott. Csakugyan későbbre Sala foglalta el helyét. De itt is Augustinovich Pál bátor fellépése, erélyes és határozott munkaképessége könnyen és hamar kivívta az érdemlett elismerést, tekintélyt s bizalmat. Embereit bölcs ismerettel tudta megválasztani, első irnoka Jakab Lajos volt, fáradhatlan munkás és kitünő szép író, szerény, jozan, kit teljes bizalmával megajándékozva, helyes és célirányos tájékozást szerezhetett munkakörében, és szerzett is.

A nagyobb birtokosok osztozásában akkor az ítélőmesterek szerepeltek, s a nagy Bánfi György kormányzó utódai éppen végleges osztozásra készültek, s mint legifjabb ítélőmestert Augustinovich Pált kérték ki, és e nehéz végrehajtást oly erélyesen, mint igazságosan és jogilag érvényesen vitte véghez, hogy az egész ország figyelmét és méltánylását kiérdemelte, megnyerte, s a négy osztozó testvér is teljesen megelégedve, s nyugodva fogadta el az osztályt. Ezáltal ismét kivívta, megnyerte a közbizalmot és tiszteletet, mire következett a főkormányzékhez valóságos tanácsosnak (consiliarius) kineveztetése.

E magas helyzetben is feltűnt közhasznu munkaképessége, annyira, hogy királyi biztos Estei Ferdinánd herceg, mint kormányvezető, a katonai laktanya megépítését Augustinovich Pálra bízta, mihez Kolozsvár város hosszas időközön át készülődve, pénzalapot gyűjtve, nem volt képes megkezdeni, (bizonyos helyi és személyérdekek miatt). Augustinovich Pál egy derék értelmes polgárral Ajtai K. Jánossal egyetértve, a pénzek begyűjtését, peres sérelmek és költségek nélkül terelve, s végrehajtva, bámulásig rövid idő alatt a Trencsinvárbán diszolgó nagy laktanyát megépíttette.

Ugy vélem, hogy csak e néhány adat is elég bizonyítványa hazafiui lelkes és hivatali erélyes jellemének.

De Augustinovich Pál igaz kereszténypolgár és törhetetlen hitű unitárius volt halála órájáig és ezt bebizonyította egyházi tanácsuléseiben, a tanári kar és iskolai ügyek, s ifjuság, úgy az ekklésiai és papi érdekek iránt folytonos éber figyelmezésével, főgondnoki felügyeletével. A templomozást buzgón gyakorolta, vasárnaponként soha se maradt el. Ha a papi szolgálat kedve szerint esett, a templom ajtóban tanárok és mások előtt meglepődését nyilvánította, ez által engem többnyire megörvendeztetett, s még díjazott is, s lelkesített tanulásra, szorgalomra; különösen ünnepeken és újév napján becses ajándékai, pénzadományaival segítéyzett. Nagy betegsége alatt, mikor tanáraink zsinaton távol voltak, egyedül voltam jelen az egyháziak közül éjjel és nappal mellette, s ezzel teljes bizalmát és szeretetét megnyertem, s élveztem, míg végóráiban is akaratát nyilvánította, hogy temető papja én legyek, s mint hív megbizottja Fekete Sámuel mondá, azt is után tette: fizessenek neki tisztességesen.

A szabadság és tudomány iránti érzékéről tanuskodik, miszerint Bölöni Farkas Sándort az amerikai utazót meleg rokonszenvvel szerette, s bizalmasan és örömet társalgott vele, s ez a barátság az akkori liberális és rojalis czimű pártok közt uralkodott politikai jellemzést illetőleg, szinte rosszalási megjegyzéseket is idézett elő, de a bátor és nyílt lelkületű hazafi az ily pártalakulások felett független állott, s diadalmoskodott.

Az iskolánkban alakult „olvasó-társaság“ ellen fellépett a tanári kar, s a még létező spártai tekintéllyel se bírván elzárni az ifjuságot az időben rohamosan terjedező szabadszellemtől, Augustinovich főgondnokhoz folyamodtak tanáraink, hogy tekintélyével utasítsa rendre a lázongó ifjuságot, s mint értesültünk, megis ígérte volna, hogy szét oszlatja alakult társulatunkot. A társaság engem bizott meg, hogy értesítem, s felvilágosítsam a derék embert törekvésünkről. E megbizást előbb közöltem Farkas Sándor lelkes pártolónkkal, ki helyeselvén határozatunkat, még utasításokat tett eljárásomra, s a szerint sikerült is nekem meggyőzni szeretve tiszteit urunkat: hogy czélunk, törekvésünk, három szegényesen javadalmazott, s öregülő tanárunk mellett, önerönkőn is tanulni, s a száraz tankönyveken kívül más forrásokból ismereteinket szélesíteni, s a kor szelleméhez és kívánalmaihoz alkalmazkodva, tár-

sulatilag művelődni s a többi gazdag és haladó főiskolák színvonalára emelkedni és megállhatni.

Ehhez hasonló előterjesztéseimmel úgy kiengeszteltem, s lecsendesítettem nemesen gondolkozó urunkat, hogy tanárainkat azonnal meggyőzte ártatlan hasznos céljaink felől, s többször elismerő és dicsérő nyilatkozataival lelkesítette társulatunkat, melyekről Farkas Sándor által mindenkor értesültünk.

Én szerencsésnek és boldognak érezném magamat, ha e szerény élményeimmel, őszinte jegyzeteimmel, a derék hazafi, s vallásfelekezetünk anyagi jóllétét, s virágzását örök időre biztosító nagy hitrokon jóltevőnk áldott emlékét jelen korunkban ismét felújíthatom.

Gyöngyösi István.

A vadházasságok megszüntetéséről.

Méltán volt mondva az „Unitárius Közlöny“ mult számában, hogy a vadházasság az erkölcsi aljasodást terjeszti a társadalomban s valóban nem ok nélkül keltik fel az emberi szánakozást azok a szerencsétlen magzatok, a kik ebből a bűnös viszonyból származnak. Ugyanott fel voltunk híva arra, hogy igyekezzünk hatni azokra, a kik körünkben ilyen nyavalyában szynlenek.

Kénytelen vagyok tapasztalatomból kimondani, hogy, kik a házassági szövetség szent célját a vadházasság által kigunyolják, azoknak erkölcsi fogalma nem áll azon a ponton, hogy rábészélés útján bármínő magasztos érvekkel ama szánalomra méltó szövetségből kivenni lehessen. Huszonhárom évi papságom alatt erkölcsi eszközökkel igyekeztem eklézsiámban a vadházasságokat megszüntetni; de a legjobb igyekezetem mellett se sikerült célom elérése. Ez erősen nyugtalanított. —

Ezelőtt két évvel történt, hogy egy különösen botrányos eset az addigitól eltérő fellépésre birt: kerületünk derék főszolgabíráját kértem fel, hogy jöjjön a segítségemre. Jól esett az a hivatali készség, mellyel a főszolgabíró ur a dolog élére állott. Megállapítottuk az irányt, melyen a célt végeredményére kellett vinnünk.

De volt egy más akadály, melyen a dolog hajótörést szenvedni látszott: Voltak olyan vadházások, kik előbbi törvényes házasságokból léptek ki, csalárdul „hittlenül“ elhagyták igazi férjüket, feleségüket s a vadházasság kötelékébe mentek bele községi hatóságok előtt kötött szerződés mellett.*) Mit tegyek már? ez volt a kérdés. De ezen az oldalon segítségemre jött a háromszéki alpapiszék. Szegények voltak többnyire

*) Hát az a polgári hivatalnok nem félt a törvény hatalmától? Mert az lehetetlen, hogy az ilyen visszaélés, tudva, megtorlás nélkül maradhasson.

Szerk.

az egyének, kik e miatt való perrel még nem is mertek próbát tenni s a papiszék kérésre kegyelemből felvette az ügyököt s ez oldalon sikerült a kérdés megoldása, ma azt mondhatom: feladatom teljes bevezetésénél állanék. Hanem ismét elé állott egy igen fontos akadály. Minthogy nálunk minden, Erdélyben létező keresztény hitfelekezetű, polgár lakik, vallás tekintetében vegyes volt a vadházasság is. Megkísér tettem barátságos uton az illetékes szomszéd lelkészekkel a cél elérését. Itt is eredmény mutatkozik s rövid időn megérem, hogy egyetlen vadházasság se lesz az ekléziában, mely lelkészi hatóságom alatt áll.

Igen, de ezzel nem szünök meg még. Erős szándékom a vadházasságok beszüntetésével eddig elért eredményből kifolyólag a kérdést következő egyházkerületi közgyűlésünkre vinni, hogy mindenik ekléziánkra kiterjesszük az előjárókat kötelező erővel és onnan az egyházi főhatóságot az egyházkerület segélyére felkérjük.

Ajánlom paptársaimnak is ezt az eljárást és hiszem, ha módszerént gyakorolják, örvendetes eredményre juthatnak.*)

Kis Sándor,
laborfalvi lelkész.

Emléksorok.

Aranyidat, pénzed szórd a szegényeknek ;
Óvd a becsületed, szerénységed tartsd meg.
Arczod legyen mindig belsődnök tüköre ;
A hit és szeretet jó lelkednek öre.
Szivedet — e tiszta erények hajlékát —
Szenvedés, csalódás ne nyugtalanítsák.
Tanuld meg, hogy a szó virág, a mely igér,
A tett pedig gyümölcs, mely ha jó megdicsér.

Csifó Salamon.

Levelek Kolozsvárról.

II.

Talán emlékeztek, kedves olvasóim, miről okoskodtunk a multkor. Arról bizony, mennyire szükséges testünket tisztán tartani.

De a test tisztán tartása csak egyik feltétel ahhoz, hogy jó egész-

*) T. munkatársunk gyakorlati eljárásához hasonlót más is kísérelt meg bizonytal. Emlékszünk, hogy egy ifju barátunk tiznél több ilyen viszonyt szüntetett meg Örömmel vesszünk a fennebbihez hasonlókat. Tudtunk szerint az „eklésia követés“ ezelőtt nem sok idővel is gyakorlatban volt a törvénytelen születési esetek alkalmával. Legalább a nőre lehetett hatása, de csak egyoldalú orvosság volt. A vadházassági eseteknél nem gyakorolta-e valaki a presbyterium elébe idézést s milyen eredménye volt ? Szerk.

ségben, kellemesen éljünk. Egy más fontos körülmény a jó levegő. Azt gondoljátok, ugy-e bár, hogy bezzeg az nem hiányzik a földmivelő embernek. Nem ám, a míg künn dolgozik a szabadban. De akár hány van ki benn a házában a lehető legrosszabb levegőt szívja. A lélegzés folytán hamar megromlik az a kis mennyiségű levegő mi egy szobában él-fér; ha azután nem bocsátunk be a szobába új, friss levegőt, már mind csak romlott levegőt szívunk be, s a val egyútt mindenféle betegség csi-ráit. Sok helyt pedig nincs az embereknek gondjuk arra, hogy megújítsák a levegőt szobájukban. Hetekig, hónapokig, ugyanazt a rossz levegőt szívják, úgy hogy a ki hozzájuk benyit, majd hanyat esik a rossz szag-tól, mely orrát megüti. Pedig a bajon könnyű volna segíteni: ott az ablak, csak kinyitná azt egy párszor naponta, például minden étkezés után egy-egy félóráig, s állandó jó levegő lenne a szobában. De azt nem teszik; inkább tele rakják virágokkal az ablak párkányát, hogy annál kevésbbé lehessen az ablakhoz férni. Kétségtelenül kedves dolog a virág; elismert tény, hogy minél miveltebb egy nép, annál inkább kedveli a virágokat. Földgömbünk legszebb és legműveltebb városában, a híres Párisban, naponta óriási mennyiségű virág kél el külön e célra berendezett vásárpia-czokon; a legszegényebb hajlék is virágokkal van feldi-szítve. Dicsérem tehát azt, ki virágokat tart szobájában; csak ne tegye virágait ablakába; mert az ablak ugy is kicsiny, kevés világot bocsát a szobába — pedig a világosság is szükséges az egészségnek — az ablakba helyezett virág még ezen kevés világosságból is sokat elfog; de főleg, mint már mondva volt, elveszi kedvét az embernek attól, hogy ablakát kinyissa, s megújítsa a szoba levegőjét.

Tudom én, hogy sokan azért nem szellőztetik szobájukat, hogy a meleg ki ne menjen belőle. Nagyon szegény embernél ez érthető. De a ki csak teheti, inkább egyébtől foszsa meg magát, de tüzeljen egy ke-véssé jobban, s nyitogassa ki ablakait.

Nyáron pedig épen nincs ok, hogy ne szellőztessünk.

Emlékszem mikor két évvel ezelőtt, valamelyik sárközi község-ben, egy ottani jó módu gazdánál megfordultam. Soha rosszabb leve-gőjű szobába nem nyitottam be. A Sárköz, mint neve is mutatja, a Sár folyója s a Duna közé ékelt jókora sík terület, melyen keresztül szá-mos holt ér és mocsár kigyó-dzik. Különben termékeny vidék és vannak tehetős gazdái. A gazdákat ott polgároknak hívják; az a polgár, kit fel-kerestem, egyike volt a vagyonosabbaknak; mégis családostól egyetlen-egy kis szobában lakott, mely talán hónapok óta nem volt szellőztetve. Pedig a ház jó nagy volt, két vagy három utczai szobával. De ezek la-katlanok voltak, csak nagy halmaz, ágyakra helyezett, s czifrán kivarrt párnákat láttam bennök. Különös ugy-e, hogy valaki szük kis szobába zsufolja magát és családját, azért hogy kérkedhessék parádés szobáival?

Általában, kérkedni, vagyont fitogtatni, gyerekes észjárás. Mit használ nekünk, ha mások tudják mink van? Csak az együgyű tisztel valakit pénzéért. Az okos csupán a személyes érdem előtt hajlik meg,

a kérkedő gazdagot megveti és kineveti. S mégis, mennyit költünk hiúságból! Menynyi pénzt vesztegetünk cifra öltözetre, evésre, ivásra! Vendégséget csapni! Sokak előtt nincs ennél nagyobb dicsőség. Bármilyen öröm érje őket, vendégséget kell hogy csapjanak, s minél inkább örvendenek, annál többet esznek, isznak, etetnek, itatnak, mintha a gyomor határtalan mennyiségű ételt és italt bírhatna meg, vagy mintha nem lehetne másképp kifejezni örömünket, a nélkül, hogy magunkat s barátainkat betegékké tegyük. Sokakat különben a pusztai falánkság indít lakmározásra, mint régentén ama gazdagokat, kik, miután egyszer már jól laktak, tollal csiklandoztatták torkukat, hogy ebédjüket kihányván, új ebédhez foghassanak. Nálunk az ivással történik legtöbb visszaélés; t. i. a szeszes italokkal. Pedig jobb volna, nem hogy visszaélni, de egyáltalában nem is élni velök. Az ember legegészségesebb, legtermészetesebb itala a tiszta forrás víz, mely azon felül nem is kerül pénzbe. Szeszes italokkal élni soha sem hasznos, kivéve egyes rendkívüli esetekben, a legtöbb esetben pedig határozottan árt. Csak most tartotta üléseit egy gyülekezet, melyben mindenféle országból jött szakértők vettek részt, éppen azért, hogy a szeszes italok kérdését megbeszéljék. Ezen gyűlés, hosszas tárgyalás után, abban a végeredményben állapodott meg, hogy a borból készült pálinkán kívül minden más pálinkában van bizonyos mérges anyag, mely rombolólag hat a szervezetre. Hát még mennyivel ártalmasabb a hamisított pálinka, melyet uton-utfélen árulnak a korcsmárosok.

Vannak, kik azt hiszik, hogy a pálinka erőt ad, s azért mértékletes emberek is isznak belőle munka előtt egy-egy pohárnyit. A dolog így áll. Az emberben kétféle erő van: az egyik, mellyel dolgozik, mikor rendes munkát végez, a másik mintegy holt erő, szunnyad az emberben, nem működik, olyan mint a csatában a tartalék sereg. De mesterséges izgatással lehet ezen szunnyadó erőt is működésbe hozni. Mikor például fáradt lóra rá vágunk az ostorral, a ló jobban húz, nem csak azért, mert fél a fájdalomtól, hanem azért is, mert a fájdalom működésbe hozta szunnyadó erejének egy részét, s így fokozta az erőt, a mivel a ló húz. A pálinka hasonló módon hat az emberre; de a visszahatás csakhamar be áll, s az ember annyival fáradtabb, gyengébb lesz, mennyivel többet fogyasztott el szunnyadó erejéből. Hogy ne érezzen lazaságot, — kénytelen új adag pálinkához fordulni, s ha ez így megy sokáig, az ember idő előtt megöregszik, betegé lesz, elpusztul. Külföldön, hol egyre épülnek vasutak, minden munkások közül leginkább fáradnak azok, kiknek mestersége vasuti töltéseket emelni. Jól is vannak fizetve, de napi munkájok, az egész éven át, valósággal túlhaladja az emberi erőt. Ők tehát kénytelenek pálinkával fokozni erejüket. De azután alig van közülök ki túlhaladná a 40 évet.

A bor nem olyan mint a pálinka; hamisítatlan állapotban ha nem is használ, de nem is árt az egészségnek; legfeljebb ok nélküli kiadás, éppen úgy mint a pálinka. De van a szeszes italoknak egy más közös hát-

rányuk, ennél sokkal komolyabb: az, hogy megrészegitenek, ha bizonyos mennyiségnél többet iszunk belőlök. Nincs miért elősoroljam a részegség számos bal következéseit, ismeritek azokat, fájdalom, elég eleven példából. Csak a korcsmai verekedéseket említem meg, népeletünk e valódi szennyoltját. Mert a magyar, mikor részeg, többnyire dühös lesz. S vajjon józan állapotban megtennék-e legényeink, hogy vásárnaponként egymásra rontsanak, mint valami ürült fene-vadak? Nagy baj az is, hogy aki egyszer iszákos lett, az marad élte fogytaig, ki nem gyógyul belőle. Ismertem ugyan egy öreg kocsis, ki olykor leitta magát Kétszer fel is döntötte gazdáját, családotól. De régi szolga volt, megtartották. Harmadikszor gazdája megmondta neki, hogy ha még egyszer leissza magát, meg fognak válni. A kocsis, csupa ragaszkodásból, lemondott tehát minden szeszes italról, és soha azóta még egy korty pálinkát vagy bort nem ivott többé, nehogy kísértetbe jöjjön s leigya magát. Hanem kevés emberben van meg ekkora lélekerő.

Volt egy inas, kinél jobbat nem lehetett képzelni; csak egy hibája volt, ivott. Láta, mennyi bajt szerez evel gazdájának és magának; mindent megpróbált, hogy leszokjék, hozatott külföldről, saját pénzén, gyógyszereket az iszákosság ellen; mind hiába. Gazdája, bár hogy szerette, kénytelen volt elbocsátani.

Egy híres szemorvosról is beszéltek nekem, ki annyira iszákos volt, hogy keze mind reszketett, mihelyt nem volt részeg. Azért is, valahányszor műtétet kellett végeznie valami szembetegen, nagy kupa bort hoztak neki, hogy magát elébb leigya; akkor biztosan és ügyesen operált. Barátai sajnálták, hogy oly művelt, tudós ember ennyire lealjasodjék; gondolták, falun, magányban, talán kigyógyul az iszákosságból, rábeszélék, hogy visszavonuljon messze a várostól, messze minden korcsmától; pénzt is adtak miből éljen, csak arra kérték, ne igyék. Megígérte; mind hiába; csak ivott, s végre öngyilkos lett, annyira megutálta önmagát.

De az iszákosságban még nem az a legrosszabb, hogy gyógyíthatatlan betegség, mely testileg, lelkileg tönkre teszi áldozatját; van ennél még egy borzasztóbb következése, s ez az, hogy az iszákos ember gyermekei többnyire betegesek, nyomorékok. A kórházakban ápolat betegek nagy része kicsapongó szüléktől örökölte a betegség csiráit. S így az iszákos ember nem csak magát pusztítja el, hanem egész fáját megfertézteti; a hol az iszákosság el van terjedve, az valódi nemzeti csapás, mely az egész hazát végveszéllyel fenyegeti. Fájdalom, nálunk az iszákosság terjedőben van; azért is évről-évre növekedik a szolgálatképtelen ujonczok száma. Ennyi bajt, ennyi veszélyt hoz reánk a szeszes italokkal való élés; nem jobb-e visszatérni az ember természetes jtalához, a friss, tiszta vízhez?

Léteznek különben még más ártatlan italok azok számára, kiknek a tiszta víz igen izetlen. Például a gyümölcsből készített különböző szörpök, vízzel vegyítve, igen kellemes, hűsítő italok. Még jobban oltja

a szomjat egy kevés hideg kávé, ha vízzel feleresztjük, s jeget és cukrot teszünk bele. Enyje, hogy nem küldhetek olvasóimnak ebből vagy más ilyen jó, egészséges italból egy keveset; tudom, levelemnek, legkivált végével szereznek örömet.

Gerando Attila.

Kezdjük imával.

Sok jó szokása van a székely embernek. Ezek között első helyen említjük meg azt, hogy midőn reggel kezébe veszi a kapát vagy sarlót így sohajt fel: „Én Istenem segíts meg a mai napon is!“ És az Isten megsegíti, mert munkája gyorsan halad, kedve nem lankad, sőt rendszeren szép énekkel vidámitja lelkét, s a nap végén is így imádkozik: „Hála Istennek, hogy ezt is elvégezhetjük!“ Egy másik, ehhez hasonló szép szokás az, hogy midőn a mezőn vagy otthon a háznál evésnél látja a háznépét, így üdvözlí: „Isten áldja meg az ebédjüket“, mire ilyen választ kap: „Jó szívvél látjuk az ebédre!“ Ha útközben talál valakit, még ha idegen is, szíves szóval így köszönti: „Az Isten áldja meg!“ „Jó napot kívánok!“ Ezek a mindennapi szavak külön-külön egy imával érnek fel s mutatják hogy milyen nagy az emberekben a vallásos érzés és a keresztényi szeretet. Gyakoroljuk s ápoljuk szüntelen s soha se feledjük, hogy az a hely, a hol állunk szent hely, s a természet Isten temploma. Isten ott van s hallja a legnémbb sohajt s megadja azt is, a mit kérni sem tudunk még. Kezdjük s végezzük imával minden munkánkat!

— 0 —
73 97

A vasárnapi iskoláról. *)

A f.-váraljai egyházban a vasárnapi iskola (nyári tanítás) emlékezet óta mind a mai napig kívánt szorgalommal gyakoroltatik.

Hiszem, hogy mint eddig volt, úgy ezután is meg lesz mind a nyári tanítás, mind a téli esti iskolázás. Akaratunk erre nem hiányzik.

Én a nyári tanítást a tanulás céljából is, de a vallásos érzelem fejlesztése céljából is fenntartandónak és rendezendőnek tartom. Ide vonatkozólag egészen a tárgyhoz ragaszkodva a következő általános véleményem van:

T a n a y a g u l felhasználhatni minden oly tárgyat, mely az ember életére szorosan tartozik Olyat is, a melyet a rendes mindennapi

*) A Dávid Ferencz Egylet titkára a vasárnapi iskola (nyári tanítás) régi és jelenlegi állapota felől felvilágosítást óhajtván szerezni, egy néhány kérdést intézett az esperesek útján a lelkész urakhoz. Az itt közöltek a f.-váraljai lelkész ur kizserítő és megfigyelést érdemlő nyilatkozatát tartalmazzák.

iskolában a gyermekek értelmi fejletlensége miatt elé venni még nem volt idején; olyat is, a mely elévétellett ugyan ott is, de a melynek tovább fejlesztésére s az étellel való egybekötésére szükség van. Így a babonák, természeti tünemények, időjárás, alkotmány, hazai és gazdasági ügyek, egészségtan, egyházi élet stb. köréből.

De kiválóan mégis a vallási tárgyak tanítását tartom a vasárnapi iskola főfeladatának. Erre nagy szükség van. És pedig oly tágas mező ez, a melyen élethossziglan ellegelészhet egy jó kereszténynyé lenni akaró ember. Itt vannak:

a) A szent történetek. Ezek egyes feltünőbb jeleneire, ki-magasló férfairas ezek tanulságos dolgaira sokszor szoktunk hivatkozni a nép előtt egyházi beszédeinkben úgy, mint a közéletben. De hiába hivathozunk ezekre, hiába emlegetjük, ha a nép nem tudja. A bibliát tudni különben is szüksége van minden keresztény embernek; azt tanulni, tanítani szent kötelesség! A rendes mindennapi iskola egyéb tantárgyakkal való megterhelhetés miatt igen keveset képes tanítani belőle s azt is csak futólag és felületesen. Így hát a bibliatanításból a vasárnapi iskolának is jut s azt el is kell vállalnia!

b) A hitelvek, hitezikkek. Hát ezekkel végezhet-e a mindennapi iskola? Nem, még a konfirmáció sem. Hisz ezek között igazán számos tétel van olyan, a melyet valóban csak a felnőttek értelme képes feldolgozni, de a kis gyermeké nem. Megismerem, hogy ez a tárgy igen száraz tárgy népnek, t. i. a káté, dogma, s haszontalan időtöltésnek is látszik ezzel foglalkozni. De hát a mig tetszik a mivel keresztény világnak felekezetekben élnie, addig káté is lesz s azt illő ismerni minden egyháztagnak; illő, sőt szükség ismerni saját felekezetünk tagjainak is hitelveinket, mert azok ismerete nélkül érdekeinkért senki sem lelkestülhet, azt nem szeretheti és nem védheti.

c) Az egyháztörténelem. E tárgy még falusi embernek nem tanítottat bővebben, mint a mennyit a „Simén szent történet“-e tárgyal; pedig — különösen egyházunk multjából tudni, falusi embernek sem ártana.

d) Egyházi énekek. Utoljára emlitem, pedig ez nem utolsó. Az éneklés az isteni tisztelet egyik lényeges része, mely ha hiányzik, pusztá és rideg az isteni tisztelet. Már pedig faluhelyen a népnek magának kell énekelnie, más nem helyettesitheti. De ma — különösen némely községi iskolában — a mint egyéb vallási tárgyak, úgy az egyházi ének sem tanittatik kívánt mértékben. A gyermek minden egyébnek neveltetik, csak vallásosnak s templomszeretőnek nem. E tekintetben az iskola, melyért annyiszor imádkoztunk: A tyánk jójön el a te országod! mit sem használ. Némely községi iskolában az egyházi ének tanítása háttérbe szorítottat.

Azt mondám elébb, hogy a vasárnapi iskolának a vallásos érület ápolása feladatát is tulajdonitom. Az erre bír is hatással nem

csak a tanulás, hanem csupán a templomban bennmaradás ténye által is. Ez ürügy arra, hogy az ifju templomba menjen s vérévé váljék a templomjárás, a vallásos érzelem s bizonyos neme az egyház iránti vonzódásnak: megengedem, hogy némelyt éppen e tart vissza a templomtól; hát minden szabály alól van kivétel. Mert hogy az egyház és templom iránti vonzódást ily külsőségek is ápolják, különösen a gyermekben, én azt erősen hiszem. A mai jó templomjáró s „jó ekklesia tartó“ emberek nagyobb részét azok teszik, a kik régen az alatt az iskolai rendszer alatt éltek, a melyben az iskolában a fődolog a vallásos nevelés volt. Akkor az iskolás gyermek hétköznap, mint vasárnap a tanító vezetése alatt — sorban, néha-néha éneklés mellett — soha sem maradt el a templomból; sőt templomot sepert, harangozott, fuvót nyomott, a mester mellé ülve énekelt s mi több: szükség esetén kántorkodott vagy éppen orgonázott is. A templomot ma sem feledi az azon rendszer alatt iskolázott ember. Így volt jó hatással az ifjura a vasárnapi „fennmaradás“ is egy vagy több innepélyes viszonyaival. Emlékszem oly helyre és időre, a hol és a midőn a „fennmaradt“ s templomból hazamenő ifjuság a papot lakásáig énekszóval kísérte haza.

Ma jó ha a szülők harmadrésze gyermekét vasárnap nem a mezőre és a barmokhoz, hanem a templomba küldi — legalább egyszer. Más nincs, a ki erre kötelezze; hisz a községi tanítók nagyrésze maga is ritkán megy a templomba.

Tankönyvek nélkülözhetők is, de mégis nagy szolgálatot nyújtanának. Legalább vezérkönyv, egy sorozat, utasítás vagy kimutatás arról, hogy mit és minő rendszerrel lehetne feldolgozni a nyári tanításon; ez által sok pap több eredménnyel tanítana!..

A módszerről az a véleményem még is, hogy a könyv nélküli magoltásnak a nyári tanításnál nem lehet helye. Erre a nyári szorgos munkaidőben, midőn a testi munka néha még vasárnap reggelre is áthatott, az ifjuságot kényszeríteni kegyetlenség lenne; de az által többen el is idegenednének a templomtól — különösen a rest tanulók és gyenge értelműek. A leczkét elbeszélni s utánkérdezni — volna helyes módszer.

Kik legyenek a vasárnapi iskolások? A mindkét nemű összes ifjuság. Elhiszem, hogy csak a 15 évesekig fel könnyebb lenne pontosságra s fegyelemre szorítani, de másfelől azt is tapasztalhatni, hogy együtt mindent jobb kedvvel szoktak tenni. A legtöbb ifju nem tartaná az igazsággal megegyezőnek azt, hogy a míg ő benn tanul, addig a másik, talán barátja, talán kedvese, künn mulatozzék. A mit az egyik tesz, ugyanazt szeretné tenni a másik is; a hol az egyik van, ugyanott óhajt lenni a másik is. Ebből önként következik, hogy a két nembeli ifjuságot együtt kell tanítani.

Arra nézve, hogy mikor történjék a tanítás? csak azt felelem, hogy inkább délelőtt, mint délután. Sokan és sok helyt foglal-

koznak testi komoly munkával vasárnap is — és ha az ilyeneknél is lehet inneplésről szó, az a két templomozás közt történik, míg délelőtt és délután a munka napirenden van. A hol délután nincs is munka, még ott is nehéz az ifjuságot bár egy óráig is bentartani, — feltéve, hogy templomba ment, mert ekkor majd mindeniknek van valami kedves elfoglaltatása: játék, táncz, utazás, látogatás stb De még a lelkészre nézve is ezt az időt tartom alkalmasabbnak, — a templomozás után amugy is üres — ebéd előtti órát. Vagy tán sok helyt nincs meg ez az üres óra? Tessék harangoztatni idejében és nem 11 órakor. E késelelem rendtelenség, útálása a népnek a délelőtti munkára, a kalákára, a késői öltözködésre. Hanem hát döntsenek itt a helyi viszonyok. A hol délelőtt és délután is tartatik iskola, még jobb!..

Hogy mik lehetnek a pontos iskoláztatás eszközei: erre a kérdésre nehéz felelni. Itt meg kell különböztetnünk a templomjárást és a benmaradást; mert az elsőre nézve büntetést nem alkalmazhatunk, mivel ez által meggyűlöltetnők a templomot az ifjakkal is és azok szülőivel is. A hol a nép szokott a templomba járni, ott az ifjak sem maradnak el, a hol nem szokott, ott hiába tusakodni. De megtörténik gyakran az, hogy isteni tisztelet végeztével a gyülekezettel együtt a tanköteles ifju is kions a templomból. A büntetés az illeti meg mulhatatlanul, a népkönyvtár részére fordíttatván a büntetés díj. Ezt pedig szedje fel a gondnok átírására, a kinek itt az ellenörködés elegendhetetlen tiszte, a községi bíró.

És itt szabadjon kimondanom, hogy a lelkész lelkiismeretes buzgalma igen is számbavehető körülmény a nyári tanítás rendbentartásánál. Sokat tehet a lelkész fegyelme, buzgalma, vonzó tanítása, pontos kitartása; ellenben sokat árthat: hanyagsága, lágymelegsége és az ügy iránti unatkozása, érdektelen tárgyak tanítása stb.

Különben az is igaz, hogy minden községben a nyári tanítás amugy sem sikerül egyiránt. Vannak községek, melyekben a nép kitarótán ünnepel, s ünnepek alatt út, útfél, kapuk eleje, játszó helyek és korcsma ünneplő néppel vannak telve. Ilyen helyekre való a vasárnapi iskola. És vannak községek, a melyekben: munka, pásztorkodás, utazás, kereskedés s más életnyomoruságok a népet elfogják a templomtól, távol tartják saját községüktől is; itt hiába tusakodni a nyári tanítással. E helyett a téli estéli iskolázás volna ajánlatosabb, a mi különben mindenütt elkelne, még ott is, a hol a nyári tanítás virágzó állapotban van.

Minden mivelte nép igyekszik valamiképp értékesíteni a téli hosszú estéket, csak a székely férfi nép alussza át.

Téli időben, vasárnap délután, tehát nappal tartandó vasárnapi iskoláról — faluhelyen, a hol a barmok gondozása s más efélek az ifjuságnak is mulaszthatatlan gondot adnak, foglalkozást nyújtanak, szó sem lehet.

Kozma Dimén,

f.-váraljai unitárius pap.

Egyleti élet és munkásság.

A Dávid Ferencz Egylet tagjaihoz. Elnöki tiszteimből kifolyólag a Dávid Ferencz Egylet tagjait meghívom a f. évi közgyűlére, mely tartatni fog augusztus 29-ik napján délelőtt 9 órakor kezdődőleg. Talán szükségtelen is hangsúlyoznom mennyire fontos az, hogy egy egylet tagjai évenként legalább egyszer találkozzanak s ott eszméiket kicseréljék. A fiók-egyletek t. elnökségeit arra kérem, hogy a vezetéseik alatt lévő fiók-egylet működéséről a jelentést és pénztári kimutatást aug. 1-re az egyleti titkárhoz küldjék be. A közgyűlés tárgysorozatából kiemelem, hogy a folyó ügyek az előbbi évekhez hasonló rendben fognak tárgyalatni. Felolvasó lesz Gál Miklós torozközi lelkész és Kozma Ferencz Kolozsmegye kir. tanfelügyelője; felolvasása tárgya: a „felnöttek oktatása“, melyet vitatkozás követ. Kolozsvárt, 1888 június 25 én. Dr. Brassai Sámuel, elnök.

Hálaünnepély. Az unitárius főiskola nagy termében május 31-én d. e. 11 órakor tartatott meg a jöltevők emlékünnepélye. A tanári karon és tanulósgon kívül különösen nők voltak jelen szép számmal. Az ünnepélyt megnyitotta az ifjusági dalkör éneke, melyet Oberti János buzgó karnagy vezetett. Ezután Kovács János igazgató tanár tartott egy csinos megnyitó beszédet A mi ünnepélyünk — mondá az igazgató — az igaz kegyelet ünnepe azok emlékére, a kiket már rég a sírhalom fedez, de közöttünk szellemük; azok emlékére, a kik az élethalál küzdelemben megmenték nemes adományaikkal kicsiny vallásfelekezetünk szép reményekre jogosító életét. Ez az ünnepély főként az ifjuság kegyeletének ad kifejezést, hiszen ők használják az elköltözött nemes adakozók adományai édes gyümölcseit. Az ifjuság hálaérzetét egy csinos és lelkes beszédben tolmácsolta Pázsint Mihály I. éves papnövendék. Az ezt követő ének után, Mózes András lelkész és tanár Bagoly Sándor életrajzát olvasta fel. A felolvasó szíveségéből egy közelebbi alkalommal közölni fogjuk a kegyes jöltevő életét, addig is megemlítjük, hogy Bagoly Sándor Sepsí-Szt.-Királyon 1802-ben született s 1875-ben halt meg. Hagyománya tőkje jelenleg 4000 frt s kamatai a főiskola tanári kara fizetésének a javára fordittatnak. Ezután Józan Miklós I. éves papnövendék szavalta el alkalmi költeményét, melyel a hallgatóság tetszését megnyerte. Az ifju író buzditására hadd álljon itt egy versszak:

Aldott legyen a föld, a mely	Hol sirotok éjjelemben
Hamvaitok takarja,	Megpihenve boldogan
Aldott a fű s virág-kehely	Kebleteknek, kétségtelen,
Mely oda nő a hantra:	Csendes, dicső álma van.

Kovács János igazgató egy rövid beszéddel zárta be a szépen sikerült ünnepélyt, s végül az ifjusági zenekar Oberti B. János karnagynak egy kitünő indulóját játszotta igazi lélekkel. Meg kell említenünk, hogy az ilyen ünnepélyeken az ifjuságból a szónok és szavaló egyelőre megtartott pályázaton válik ki. Ehezképezt pályadíjat nyert

szónoki beszédével Simó János II. éves papnöv. s dicséretet Pázsint Mihály, ki az előbbi gyengélkedése következtében szónokolt. Költeményével pályadijat József Miklós nyert pályadij 5—5 frt volt s a két szereplő az iskola áldozatkész felügyelő gondnoka ajándékából ugyanannyi jutalomban részesült az ünnepély után. Ime mily gyorsan termi a háladatosság a maga gazdag gyümölcsét!

Hévizen Török Áron f.-fehérvári esperes 4 frtot ajándékozott a vallástanulásban legtöbb előmenetelt tanusított tanulók között leendő kiosztásra. Részesült belőle nyolcz tanuló. A buzditó áldozatért Ozsváth Gábor helybeli lelkész lapunk utján is szives köszönetet mond.

Fogarasba a szomszéd megyékből feltűnő sok unitárius gyűlt össze foglalkozást keresni. A bejáró lelkész Ozsváth Gábor hévizi pap, pünköstkor tartott isteni tiszteletet, mely alkalommal 43-an vettek urvacsorát. Bár havanként legalább egyszer részesülhetnének az Isten ígéje hallgatásában ezek a szegény hivek. Bizunk az esperes ur buzgóságában, hogy a szükséges intézkedést minél hamarább megteendi.

Tordára Iszlai Márton helyébe, ki már június hó végén elfoglalja kolozsvári állomását, az egyház megválasztotta Adorján Domokos vargyasi énekvezért és tanítót, s erős a reményünk, hogy szép egyházunk szerencsésnek fogja találni a választást, mert Adorjánt belső embernek termett törekvő ifjunak ismerjük.

Uj harcosok. Az egyház mezejére közelebről több derék ifju fog kilépni a papnöveldeből az evangelium fegyverével. Tarcsafalvára Sárosi József július 8-án, Kadácsba Péter János július 15-én köszöntnek be. Körispatak, Szt.-Benedek és II.-Szt.-Márton még ürességben vannak. Harcolnak a harcot nemesen s fűssák futásokat Isten dicsőségére és a hivek lelki üdvösségére.

Püspöki látogatás. Főt. Ferencz József püspök úr, mint arról örömmel értesülünk, a nyáron megfogja látogatni a háromszéki egyházkerületet. Valószínűleg Nagy-Ajtán vagy Bölönben kezdi. A főpásztori látogatás mindig nagy esemény a vidéki egyházak életében. Sok bonyolult kérdés nyer ilyenkor megoldást, s számos személyi és egyházi zavar terelgetik rendes mederbe. Püspökünk atyai nemes szive és mély belátása áldást visz a hiveknek, várják és fogadják hiveink örömmel és kész szívvvel.

A szülőkhez. Mindenkinek emberi kötelessége védeni a gyermekeket; a papok s tanítók ezenkívül tanítani is kötelesek, de minden tekintetben legnagyobb a szülők kötelessége. Ime most papjaink és tanítóink a vasárnapi iskolában oktatni akarják gyermekeiket a szépre, jóra és nemesre, de a gyermekek közül csak egy-egy megy fel: kérjük vegyék szívökre gyermekeik jövő sorsát s ne fesszák meg ettől a jó iskolától, mert magok s az Isten ellen is vétet követnek el. Vigyék a templomba s hagyják benn hogy tanuljanak.

Az üres templomok miatt rendszeren a papot hibáztatjuk, s nem gondoljuk meg, hogy biz azok csak azért üresek, mert mi nem megyünk belé s nem visszük el miéinket. De nem gondoljuk meg, hogy az embernek addig kell oda menni, a mig van kivel! Majd a mikor valamelyik kedvesünk meg hal, akkor oda megyünk, hogy kisirjuk bánatunkat, pedig a templom nem a bánat, hanem az öröm és vigasztalódás helye. Menjünk a templomba addig, a mig jól van dolgunk Ne várjuk, hogy a bánat kergessen!

A Dávid Ferencz Egylet érdekében jelszóul azt tüztük volt ki, hogy mindenik tag szerezzon maga mellé még ötöt s akkor egy hatalmas egyletté nővi ki magát. Ügybarátaink közül sokan magokévá tették az egylet ügyét s a számot két-háromszorosan is kállították, de sokan vannak még hátrálékban! A jelszót ismét hangoztatjuk s talán mondhatjuk, hogy nem egészen a magunk, hanem a hívek érdekében, mert azzal merjük biztatni magunkat, hogy a tagság ingyenes járuléka az „Unitárius Közlöny“ önmagáért is megérdemelné, hogy ötször annyi olvasója legyen, mint a mennyi eddig volt, legalább is mi igyekeztünk, hogy olvasható, hasznos és gyakorlati legyen. Kérjük a t. olvasót, hogy ne sajnálja a Dávid Ferencz Egylet érdekében szót tenni ismerősei és barátai körében.

Felhívás. Az önkepzőkörök és olvasó egyletek t. elnökeit illetőleg a lelkész és tanító urakat tisztelettel felkérem, hogy augusztus 1-ére sziveskedjenek kimutatást küldeni hozzám a vezetésök alatt levő önképzőkör, illetőleg olvasó egyletről, kitüntetvén, hogy 1. Mikor és hogy alakult? 2. Hány tagja volt az első évben s hány van most? 3. Mi a könyv- és pénzvagyona? 4. Mikor és hogyan szokott gyűlést tartani? 5. Mi a munkaköre s azt hogy teljesíti? 6. Miből állott működése a f. évben? Főleg az utóbbi kérdésre részletes kimutatást kérek. Kiváló tisztelettel: Kolozsvárt, 1888 jun. 17.

Boros György,

Dávid Ferencz Egylet titkára.

Simén Domokos sirkövére ujabban adakoztak: Péterfi Lajos kezéhez Székely-Kereszturt: Sándor János 1 frt, László József 50 kr., Bedő Dénes 50 kr., Péterfi Lajos 1 frt, Barabás József 50 kr., Fekete Domokos 50 kr., Szent-Miklósról Darkó Lajos 1 frtot = 5 frt. Boros György kezéhez: Tordáról Albert János 1 frt, Budapestről Derzsi Károly 5 frt = 6 frt, mely összegek az elébbi közlemény főösszegéhez adatván, begyült összesen 237 frt 90 kr. Az adakozásokat továbbra is elfogadják a gyűjtők s egyszersmind kérik is az elhunyt tisztelőit és barátait, hogy hozzák meg az áldozatot a derék férfi emlékének.

Csokfalván 1876 óta egy igen virágzó olvasó-egylet van, hol hetenkint három estve össze szoktak gyűlni ugy a 12—15 éves gyermekek, mint a felnőttek szép számmal, s a szép irodalmi termékek olvasása, az egyházi énekek, nemkülönbén a számvetés is szép sikerrel gyakoroltatik a községi tanítók Lőrinczi Dénes és Benedek

János vezetése alatt. Különösen az éneklésben szép sikert mutatott fel, mert a dalárda már a templomban is kitüntette magát. Örömmel jegezzük fel ezt a szép és hasznos munkásságot, s óhajtánók hogy minél több ilyennek jönnének tudomására.

Népkönyvtárt keli teremteni! Özv. Váradi Károlyné önsaga újabban 12 művet kegyeskedett rendelkezésünkre bocsátani a népkönyvtárok közt való kiosztásra. Köszönjük és annak idejében illő helyre juttatjuk.

A székely-kereszturi unitárius ekklézsiában 1888 virágvasárnapján confirmált növendékek, alóírt felhívására, u r a s z t a l i k e l l é k e k r e, a következő kegyes adakozást tették: Csiki J. 10 kr., Mátéfi Márton 5 kr., Gáspár Mózes 10 kr., László Anna 1 frt, László Róza 1 frt, Hegyi Gábor 10 kr., Sojka Márton 10 kr., Vajda Domokos 4 kr. Fodor Samu 10 kr., Lőrinczi Mihály 5 kr., Birtalan Juli 5 kr., Major András, Patakfalvi Anna, Nagy Anna, Kálmán Róza, Lőrinczi Ráki, Fodor Ráki, Telmán Zsuzsa, Telmán Ilona 10—10 kr., Pító Juli (Lajos leánya) 30 kr., Lőrinczi György 5 kr., Firtos Juli 20 kr., Bács János 3 kr., Fodor Juli 5 kr., Kis Lidi 50 kr., Forgács Máriskó 40 kr., Balázs Dénes 5 kr., Kibédi Mihály 2 kr., Albert Ferencz 3 kr., Veres Gábor 30 kr., Andrási Zsuzsa 5 kr., Major Mihály 5 kr., Sipos István 5 kr., Pító Juli, Márkos Sándor, Fodor Róza, Fülöp János 10—10 kr., Jó Mihály 4 kr., Pító Rebi 5 kr., Gábor Miklós 8 kr., Simó Juli 5 kr., Katona Sándor 20 kr. Isten éltesse, vallásos buzgóságuknak ilyen szép jelét adó ifju atyánkfiait! Sz-Keresztur april 18. 1888. Barabás Lajos, unitár. lelkesz.

Olvasóinktól és levelezőinktől szives elnézést és türelmet kérünk, hogy az önálló s főleg alkalmi cikkek miatt kénytelenek voltunk több közleményt kihagyni.

Hazánk és a külföld.

Külföldi szabadelvű keresztények. Chalmers András barátunknak a külföldi unitáriusok gyűléseiről irt érdekes közleményét terünk szük volta miatt kénytelenek voltunk erőssen összevonni, sőt abból lényeges részeket kihagyni. Az alábbiakat adjuk kiegészítésül: az angol és amerikai unitáriusokéhoz hasonló nagy gyűléseket szoktak tartani a velünk rokonszenvező szabadelvű keresztények Hollandiában, Németországban és Schweizban s valamint ők is rendszeren szoktak küldeni hozzánk követeket, ugy mi is küldöttünk az ők gyűlésökre. A h o l l a n d i „protestans szövetség“ rendszeren nagy számu résztvevők jelenlétében tartja gyűléseit. Az isteni tisztelet arról győzi meg az embert, hogy náluk erős a vallásos érzés és nagy a szabadság szeretete. A németek is protestans szövetségnek nevezik a magokét, de ez már aristokratikusabb mint a hollandiaké, mert ebben tanárok, papok s módos polgárok s előkelő nők vesznek részt. Az első 1865-ben tartatott s azóta mindenik két évben volt egy. Az idéni a császár betegsége s az e miatt előállott zavarok miatt elmaradt. S w e i c z-ban három évben tart gyűlést „a szabad kereszténység egyesülete“. A gyűlések helye valamelyik nagy város. A sweicziak különösen nevezetesek jeles szónoklataikról, a melyekből az ember erős meggyőződést merithet arról, hogy szabad népnek szabad

vallásra van szüksége. Mindezek a gyűlések egy tekintetben különböznek a magyar unitáriusok zsinatjától, abban t. i. hogy mindenik csak önkéntes s tanácsadó gyülekezet, míg az unitárius zsinat egyszersmind törvényhozó is.

Halottak emléke.

Baló Lajos bordosi unitárius lelkész élete 41-ik, egyházi téren való szolgálata 21-ik évében, rövid szenvedés után f. hó 11-én meghalt. Az elhunyt, mint énekező és tanító, Sepsi-Köröspatakon 20 évig működött kitartó szorgalommal és szép eredménnyel. Majd az egyházi felsőbbégtől lelkésszé neveztetvén ki, f. évi január 22-én elfoglalta hivatalát Bordoson. De éppen az új pálya kezdetén a halál kiragadta hivei köréből. Temetése f. hó 13-án volt nagyszámu közönség általános részvéte mellett, mely alkalommal könyörgést Székely Zsigmond pipei, gyászbeszédet Végh Mihály ravai lelkész tartottak. Özvegyet és hat kiskoru gyermeket hagyott maga után. Béke legyen porai felett! —h

Nyilvános nyugtázás.

Hatodik közlemény.

A Dávid Ferencz Egylet pénztárába fizettek:

Rendes tagok: 1--1 frttal Fodor András 85—87. Balogh Sándor 85—87. Dr Gelei József 85—88. Lőr Máté Szkiezo 1885. Májai István 85—87. Májai Istvánné 85—87. Horváthi Józsefné 85—86. Fodor Domokos 85—86. Albert János 85—87. Ajtai János 85—88. Szigeti Mózes Kolozsvár 85. Laborda Bartók Eugenia Maros-Ujvár 85—88. Binder János A-Szováth 85—88. Kanyaró Ferencz 88. Sárdi Lőrincz 86—88. Ptacsnik József N-Szalonta 85—87. Csifó Salamon London 86—87. Lőrinczi István Kolozsvár 85—88. Oszváth Geró 86—87. Czakó József 86—88. Fodor Gyula 1886—1887.

Bágyi Kálmán, pénztárnok.

T A R T A L O M.

Zsolozsma. Rédiger Géza	133	Emléksorok. Csifó Salamon	152
Kepe megváltás. Kovácsi Antal.	134	Levelek Kolozsvárról II. Gerando	
Szántóka. Gálfy Sándor	136	Attila	152
Nagy-solymosi Koncz János. Pé-		Kezdjük imával. — o —	156
terfi Lajos	137	A vasárnapi iskoláról. Kozma	
Trombitás János szomorú histo-		Dimén	156
riája. (Népszerű elbeszélés).		Egyleti élet és munkásság	160
Rédiger Géza	139	Hazánk és a külföld	163
Emlékeimből Gyöngyösi István.	147	Halottak emléke	164
A vadházasságok megszüntetésé-		Nyilvános nyugtázás	164
ről. Kis Sándor	151		